

Libris

Respect pentru oameni și cărți

RO
Peter Freuchen

Aventura arctică *Viața mea în Nordul înghețat*

Traducere din limba engleză
de Dan Sociu



EDITURA
ART

<i>Introducere</i>	5
<i>Partea I</i>	13
<i>Partea a II-a</i>	45
<i>Partea a III-a</i>	209
<i>Partea a IV-a</i>	339
<i>Partea a V-a</i>	453

„Am auzit zicându-se că exploratorii arctici sunt oameni inferiori, care ar fi pierduți în lumea civilizată“, scrie Peter Freuchen la începutul autobiografiei sale. „Dar în Nord un om trebuie să dea dovadă adesea de caracter și de-o voință de fier. Am văzut acolo atâta curaj la exploratori și mai ales la băștinași“, spune el, continuând apoi: „un curaj tăcut, rareori găsit sau cerut în civilizație.“

Freuchen avea 20 de ani când a văzut prima dată Groenlanda ca membru al expediției Mylius-Erichsen din 1906. Copilăria lui dintr-un sat de pescari părea să-l îndrepte spre o viață pe mare. La opt ani avea prima lui ambarcațiune cu pânze. Dar o multitudine de interese l-au împins dintr-o parte în alta, până când în cele din urmă s-a înscris la școala medicală din Copenhaga. Acolo a suferit un șoc care avea să-i schimbe cursul vieții: după ce a îngrijit un pacient grav rănit, după ce efectiv i-a pus oasele la loc și l-a ajutat timp de șase luni să se facă bine, Freuchen l-a văzut cum iese din spital, cum trece strada și e omorât de o mașină – unul dintre primele automobile din Copenhaga. „Am fiert de furie neputincioasă“, scrie tânărul Freuchen, după care a cerut un post pe vasul lui Mylius-Erichsen, *Danmark*, care se îndrepta spre coasta nord-estică nelocuită a Groenlandei.

Groenlanda fusese teritoriu danez de la începutul anilor 1700. Era hotarul danezilor și, după atâtea secole de explorare arctică, nu era neobișnuit pentru un

tânăr să vrea să meargă acolo. Mulți fuseseră în Nordul polar înaintea lui Peter Freuchen. John Ross a fost primul care să contacteze eschimoșii polari; pe la începutul anilor 1900, Roald Amundsen și-a croit drum prin Pasajul Nord-Vestic (care era de mult ruta tradițională de migrație a vânătorilor inuiți) și Robert Peary a lansat o serie de încercări fără succes de a ajunge la Polul Nord din Groenlanda.

„Voiam să mă rup de spitale, de studiu, de ironiile și iritările vieții din Copenhaga“, scrie Freuchen despre decizia sa de a se alătura expediției Mylius-Erichsen. Pe 24 iunie 1906, au ajuns în Groenlanda și și-au instalat tabăra pe coasta estică, la nord de ultima așezare inuită. Au rămas acolo timp de trei ani.

Treaba lor era să cartografieze coasta și să facă observații meteorologice. La începutul celui de-al doilea an, Freuchen s-a oferit voluntar să trăiască singur într-o colibă de trei metri pe cinci. În octombrie a venit întunericul. A căzut zăpada și au înghețat fiordurile. Ziua și noaptea erau unul și-același lucru. Mâncarea era puțină și la un moment dat, iarna, Freuchen a rămas fără cărbuni. „Soba pe cărbuni doar ocupa degeaba spațiul, așa că am scos-o afară degustat.“ În locul ei, s-a încălzit și a gătit cu spirt. Straturile de gheață de pe pereți se îngroșaseră atât de tare, că abia mai avea loc să se miște.

Cel mai mult îl supărau lupii, nu singurătatea. „După ce mi-au omorât și ultimul câine, nimic nu mă mai avertiza de apropierea lor și nu de puține ori mă trezea tropăitul labelor lor pe acoperișul cabanei (...) Cine n-a trăit multă vreme departe de oameni nu știe ce spune când se plânge că nu poate să plece să fie singur cu gândurile lui. Acele gânduri pot fi extrem de sterile și neatrăgătoare.“

Freuchen și-a început expediția ca băiat și s-a întors bărbat. Călit la frig, familiarizat cu foamea, singurătatea și necesitatea umorului, a disciplinei și a optimismului câinesc în fața greutăților extreme, Freuchen și-a făcut ucenicia în Nordul îndepărtat. Acele experiențe aspre l-au pregătit pentru o viață în societatea inuită din Groenlanda, o viață care i-a adus bucurii profunde, cum nu-și imaginase.

Acea viață și cartea rezultată din ea, *Aventura mea arctică*, n-ar fi existat fără un noroc incredibil. La întoarcerea în Danemarca, întâmplarea fericită a făcut ca Freuchen să-l cunoască pe cel ce avea să devină cel mai mare explorator etnograf al Nordului polar, Knud Rasmussen. Fiul unui vicar danez și al unei mame pe jumătate inuite, Rasmussen se născuse în Ilulissat în Groenlanda și crescuse conducând atelaje cu câini și vâânănd foci. Studiase și el în Copenhaga, dar nu voia decât să meargă acasă. „Dă-mi iarnă, dă-mi câini, pe restul luați-le voi“, spunea.

Prietenia dintre cei doi e legendară. După ce s-au cunoscut, au început să strângă bani ca să se întoarcă în Groenlanda, unde aveau să deschidă un punct arctic de comerț printre „eschimoșii polari“, cum le spuneau ei, pe coasta nord-vestică, un loc pe care l-au numit Thule. De acolo au lansat expediții importante, au explorat și cartografiat Nordul polar, au trăit printre inuiți și le-au studiat stilul de viață.

Izolarea cumplită de care suferise Freuchen în timpul primei sale expediții l-a făcut să se adapteze foarte ușor la viața intens socială și colectivă a groenlandezilor. A învățat limba, a învățat să conducă un atelaj, să vâneze foci și morse, a participat la ședințe șamanice, s-a îndrăgostit și s-a căsătorit cu o băștinașă, Navarana,

cu care a avut doi copii. Freuchen nu mai fusese nici-o dată atât de fericit. Punctul de comerț a înflorit și a devenit un centru important pentru studiile etnografice ale lui Rasmussen. Pe la stație se perindau vânători, copii, femei bătrâne și șamani, dornici să-și spună poveștile. Viața gregară a inuiților, înghesuiala, mizeria, neglijența și extazele șamanice, alternanța sezonieră de beznă și lumină, toate au acționat ca un tonic asupra lui Freuchen. Băștinașii sălbatici, clarvăzători, iubitori de distracție, în special Navarana, l-au salvat prin afecțiune de inutilitatea pe care o resimțise în lumea așa-zis „civilizată“.

Freuchen era un om masiv, bărbos, un urs de bărbat, Rasmussen era suplu și iute de picior. Amândoi erau încăpățânat de veseli. În 1912, Freuchen și Rasmussen au pornit în prima lor expediție, traversarea calotei cu săniile prin centrul Groenlandei. Rasmussen a condus, vesel și zgomotos, în timp ce Freuchen s-a ocupat de cartografiere și observații meteorologice. Calota nu era tocmai ospitalieră – au rămas fără mâncare și Freuchen a fost orbit temporar de zăpadă. În timp ce coborau cu câinii și săniile pe ghețarul de cincisprezece metri, un vârf de harpon i-a făcut o rană adâncă lui Freuchen în coapsă. „Eram într-un asemenea hal, că nu mai puteam să fac nimic. Pleoapele îmi erau groase ca buzele și le puteam ține deschise numai cu degetele. Nu puteam să merg fără să deschid rana din picior.“ Așa că Freuchen a rămas în urmă, în timp ce restul au plecat în explorare. De atunci, la fiecare expediție, Freuchen își găsisese nișa, de om bun la toate: se ocupa de încărcarea și descărcarea săniilor, le repara și construia adăposturi pentru iarnă, în timp ce Rasmussen se ducea în explorare. În alți ani, a stat „acasă“, în Thule, cu Navarana și copiii.

În 1921, Navarana a murit de gripă spaniolă, lăsându-l pe Freuchen devastat. A fost îngropată în satul ei natal, Upernavik, și, datorită faimei lui Freuchen în Groenlanda, mormântul ei e încă frecvent vizitat.

După ce și-a plasat copiii în grija altora, Freuchen s-a decis să i se alăture lui Rasmussen în 1921 pentru primii doi ani ai celei de-a cincea expediții pornite din Thule, în care au explorat Golful Hudson și Ținutul Baffin în zona arctică a Canadei estice. (Rasmussen a ajuns cu alți doi bărbați până în Alaska, la Point Hope.)

Perioada e povestită în a treia parte a cărții de față. Freuchen era organizator, explorator, doctor, transportator de artefacte și biolog. A scris o lucrare despre mamiferele arctice și a ținut un jurnal. El și Rasmussen au trăit și au călătorit printre diverse grupuri de inuiți, dintre care mulți trăiau încă într-o Epocă de Gheață neschimbată de o mie de ani. Fără poveștile lui Freuchen și notele voluminoase ale lui Rasmussen, n-am ști aproape nimic despre acești oameni boreali, rămași în Epoca de Gheață, despre speranțele și fricile lor, despre ceremoniile lor și tradițiile de vânătoare sau despre cum li se inflăcăra imaginația în friguroasele nopți nordice.

În Canada arctică, Freuchen a fost cât pe-acți să moară înghețat într-o furtună. În mijlocul urgiei, a săpat o groapă în zăpadă și a tras sania peste el. Un picior i-a degerat. După eforturi eroice de a se elibera, s-a târât până la tabără. Carnea piciorului i s-a cangrenat. O femeie inuită s-a oferit să-i muște degetele de la picioare și să i le reteze. Freuchen a refuzat politicos. Când nu l-a văzut nimeni, și le-a amputat singur cu un ciocan. Astfel s-a sfârșit prima parte a vieții lui Freuchen în ținutul arctic. Piciorul i-a fost amputat mai târziu.

Paisprezece ani trăise ca un inuit. Poveștile acelor ani sunt inima cărții de față. Sunt spuse cu îndrăzneală și

încântare, cu afecțiune și o directețe care reprezintă în sine o descriere a felului în care vânătorii de subzistență își duc viața.

Peter Freuchen a fost autentic. A venit tânăr în Groenlanda din disperare, a trăit cu vânători arctici semi-nomazi, șamani, canibali, femei și copii care înfruntau zilnic pericolul, foamea și moartea și a învățat de la ei bucuria ireverentă de a fi viu. În ghețari, munți înghețați, aisberguri, stânci și fiorduri și sub cerurile ba întunecate, ba luminate, Freuchen n-a văzut o pustietate dezolantă, ci frumusețe extravagantă – o adevărată bogăție. A găsit prietenia rară și mult-prețuită cu Rasmussen. S-a căsătorit cu dragostea vieții lui, iar de la tovarășii săi inuiți a învățat să trăiască necondiționat. Plecând de-acasă, a găsit o casă și mai bună: una care se întindea peste tot Nordul polar.

– Gretel Ehrlich

2002

Aventura arctică

1

Trăsesem toată ziua în hățuri și acum, că nu mă mai încetineau, îmi era ușor să merg doar, să pun un picior înaintea celuilalt. Foamea ucigătoare se pare că ascute celelalte simțuri și, deși mișcările îmi erau automate și eram prea obosit să stau jos și să mă odihnesc, creierul îmi era într-o stare de alertă nefirească.

Era prima mea primăvară în Groenlanda și era anul 1907. Eu și încă doi, Gundhal și Jarner, părăsiserăm baza Expediției Daneze și o luaserăm spre nord-estul Groenlandei ca să ne familiarizăm cu peisajul și să culegem specimene geologice. Hotărâserăm să tragem noi înșine săniile. Așa ajungi să cunoști teritoriul mai bine decât dacă stai pe sanie, când ești atent la câini și privești numai înainte.

Ni se pusese ră la păstrat pe drum mâncare și kerosen, dar când am ajuns la ascunzătoare, am descoperit că un urs o vizitase înaintea noastră. Dispăruseră chiar și conservele – animalul le mestecase până le deschisese și mâncase tot. Examinase canistra cu kerosen și, pentru că nu-i folosea la nimic, i-a dat una cu laba lui mare și a crăpat-o. Știam că nu ne puteam aștepta să găsim nici boi moscați, iepuri, nici potârnicchi polare. Ursul care vizitase locul cu câteva zile înainte nu se deranjase să ne aștepte.

Pe Insulele Koldewey mai era o ascunzătoare cu provizii depozitate pentru noi, cu destulă mâncare să

ne țină câteva zile, cât studiam noi formațiile geologice. Dar și dacă ne grăbeam și reușeam să străbatem o distanță de două ori mai mare decât anticipasem, tot ne-ar fi luat cel puțin trei zile să ajungem la insule. Ne-am pornit la drum. N-aveam altă opțiune.

Am înaintat încet. De cinci zile nu mai mâncaseram nimic. Eram slăbiți și, după ce am campat în acea seară, am tăiat câteva bucăți de lemn din sanie și am făcut un foc ca să topim gheață s-o prefacem în apă de băut. După ce am ridicat cortul, nu părea să mai avem nimic de spus. Era inutil să încercăm să uităm de situația noastră, eram prea adânc băgați în ea ca să încercăm să ne gândim la altceva. Eram atât de prăpădiți, că ne irita și să ne vedem fețele unul altuia.

La disperare, mi-am luat arma și am plecat. Văzusem urme de iepuri, de vulpi și potârnichi, dar nimic viu. M-am târât la deal și la vale – n-avea sens să mă întorc și să mă uit în ochii stinși ai celorlalți doi bieți tovarăși ai mei.

În cele din urmă, am văzut un iepure. L-am zărit doar pentru că eram foarte flămând, altfel, era doar un punct mic, alb și drăguț printre bolovani. Nefiind obișnuit cu oamenii, nu prea mi-a dat atenție și m-a lăsat să mă apropiu. Când s-a hotărât să fugă, am tras și a dispărut peste creasta dealului. Când am ajuns într-un sfârșit în locul unde-l văzusem ultima dată, l-am găsit mort câțiva pași mai încolo.

M-am simțit de parcă aș fi fost deodată găsit pe mare după ce-mi pierdusem orice speranță de a mai fi salvat. Am luat iepurele mort în palme, l-am cântărit – în nord, iepurii ajung și la patru kile – și mi-am dat seama ce înseamnă pentru noi: o tocană bună pentru trei oameni și o șansă, după zile de înfometare care au părut luni, să simțim iar acea senzație dumnezeiască de sațietate.

Eram atât de slăbit după ce mi s-a mai domolit entuziasmul, că m-am așezat pe o piatră să mă odihnesc. M-am gândit cum vom mânca iepurele. Să-l mâncăm tot atunci sau să mai ținem și pentru a doua zi? Mai bine tot deodată și apoi să mergem cât mai repede spre cealaltă ascunzătoare. Existau șanse să mai găsim ceva pe drum. Am stat și am făcut plan după plan, fiecare dintre ele generat de faptul că acum aveam un iepure și cu o oră în urmă n-avuseserăm niciunul.

Până la urmă, m-am ridicat și am pornit-o înapoi spre tabără. Iepurele era greu și, atârnat de o sfoară pe umăr, îmi încetinea mersul. M-am gândit că dacă-l spintec și îi scot organele, o să devină mai ușor. Dar de fapt mă gândeam să-i mănânc inima și ficatul crude și să nu le împart cu ceilalți doi bărbați care mă așteptau hămesiți în cort. Mi-era rușine de trădarea mea și am iuțit pasul, dar a trebuit să mă așez iar și să mă odihnesc și tentația a revenit de două ori mai puternică.

Dacă tot omorâsem eu iepurele și mă aventurasem atât de departe să-l găesc, n-aveam dreptul la jumătate din el? Dacă l-aș fi mâncat, n-aș fi fost mai puternic și mai capabil să muncesc mai mult? Dar dacă aș fi luat o gură din el, poate nu m-aș fi oprit până nu l-aș fi devorat pe tot. Și dacă l-aș fi mâncat pe tot? Trebuia, pur și simplu, să nu le spun lui Jarner și lui Gundahl că omorâsem unul.

Era imposibil să rezist ispitei dacă stăteam pe loc. Așa că am sărit iar în picioare.

Mi-amintesc de vocile care vorbeau în mine. Cu patru kile de carne atârându-mi pe umăr, toate chinurile foamei se întorseseră înzecit. Am început să cânt ca să înec orice gânduri provocate de stomac. Pe jumătate cântând, pe jumătate plângând, luptându-mă cu tentația de a le fura mâncarea celorlalți doi care mă

așteptau în tabără, am mers mai departe, abia reușind să pun un picior înaintea celuilalt. De câte ori mă prăbușeam de oboseală, mă gândeam numai la burta mea flămândă.

Mi-am spus că aș putea să iau măcar picioarele și să mestec la ele. Și sigur nimeni n-ar vrea urechile, aș putea să le mănânc eu. În cele din urmă, m-am decis să-l mănânc pe tot și să recunosc că nu sunt făcut pentru explorarea ținuturilor arctice și să renunț la tot. Apoi m-am simțit mai calm. Mi-am zis: „Nu, o să aștept până ajung la următoarea culme de deal.“ Dar când am ajuns acolo, ceva m-a făcut să mă hotărâsc că nu e un loc bun să mănânc – o să încerc pe următoarea culme.

Și tot așa, păcălindu-mi stomacul, am ajuns pe un deal de unde vedeam cortul nostru jos, un punct alb minuscul pe fundalul pietros. Acolo, prietenii mei așteptau răbdători și încrezători să mă întorc. M-am simțit salvat, dar și rușinat, mai mult decât în orice alt moment al vieții mele. Sunt sigur că dacă n-aș fi văzut chiar atunci cortul, nimic nu m-ar fi oprit ca, în egoismul meu, să-mi trădez camarazii. Și mi-aș fi pierdut pe veci stima de sine.

Parcă ajunsesem pe un țărm primitor după un drum periculos pe o mare necartografiată și mi-au revenit puterile. Jarner și Gundahl m-au văzut venind și m-au întâmpinat cu strigăte pierite, dar entuziaste. În timp ce prietenii mei pregăteau masa, aproape că am dat în plâns, dar m-am străduit să nu se vadă. Campaserăm într-un pâlț de cassiope, o plantă micuță care acoperă pământul ca un covor și care poate fi arsă, umedă sau uscată, păstrând focul o zi în cenușa ei.

Jarner și Gundahl se purtau de parcă venise Crăciunul. Zăceam în cort, obosit și leșinat, și îi auzeam entuziasmându-se de calitatea cărnii și de ce pulpe

inferioare excelente avea animalul. Îi auzeam spunând: „Freuchen primește bucata cea mai bună, el a găsit iepurele și l-a omorât“ și mă agresa entuziasmul lor. Nici când am început să mâncăm nu m-am putut simți așa de voios ca ei.

În ținutul arctic, orice se obține printr-o luptă continuă, o luptă neîncetată pentru existență. Multe depind de individ. Dacă nu dă tot ce-are mai bun, e terminat și greșeala lui le poate fi fatală tovarășilor și lui însuși.

Am auzit zicându-se că exploratorii arctici sunt oameni inferiori, care ar fi pierduți în lumea civilizată. Poate că e valabil în unele cazuri, dar în Nord un om trebuie să dea dovadă de caracter și de-o voință de fier. Am văzut acolo atâta curaj la exploratori și mai ales la băștinași, un curaj tăcut, rareori găsit sau cerut în civilizație. E luat ca de la sine înțeles. Și am învățat că niciun om n-ar trebui să meargă în Nord înainte să fie sigur pe el. Cât despre mine, am fost norocos. Am văzut cortul la timp.

Nu eram prea sigur pe mine când am mers prima dată acolo. Nu m-a mânat vreun sentiment arzător că am un scop, vreo dorință de a contribui la cunoașterea pământului. De fapt, eram doar un tânăr plictisit de rutina vieții lui și fascinat de poveștile despre aventurile arctice și de eroism. Nu știam nimic despre ce o să mi se ceară acolo. Toate astea au venit mai târziu.

Când eram copil, mă simțeam chemat de mare. Locuiam într-un orășel de marinari și mi-am petrecut cea mai mare parte a copilăriei pe mare. La opt ani aveam propria mea barcă și, dacă profesorii s-ar fi oboșit să caute chiulangiile, m-ar fi găsit în ea.

Doar Științele naturii mă fascinau, dar nu prea păreau să fie de viitor. Astfel de cercetări sunt pentru diletanți sau pentru tineri cu bani și știam că trebuie

să-mi găsesc propriul meu drum. Totuși, interesele mele erau atât de variate, unii le-ar zice aleatorii, că m-am opus învățării temeinice a oricărei meserii lucrative până când apropierea maturității mi-a impus una.

M-am înscris în cele din urmă la Școala de Medicină a Universității din Copenhaga și am devenit un student bun, mult peste medie. Practica mea la spitale era satisfăcătoare iar profesorii și instructorii mă plăceau. Am studiat cu sârg și mâinile mele, care fuseseră aspre, au devenit fine și albe. Am profitat de invitațiile ocazionale care mi se făceau, am învățat să dansez și m-am transformat, cel puțin la suprafață, într-un tânăr plăcut și respectabil – în orice moment, fiica oricui era în siguranță cu Peter Freuchen.

Cred că eram mulțumit cu viața mea ca orice tânăr obișnuit, doar că din când în când îmi reluam vechile năravuri și, luând-o pe aleile dosnice, mă duceam în port și vorbeam cu vechii mei prieteni.

Într-o zi, în timp ce lucram la spital, a fost adusă din port victima unui accident. Câteva minute, toată lumea crezuse că era mort, apoi un trecător a descoperit că respiră. Bietul om era învinețit și desfigurat total, avea craniul fracturat, coastele zdrobite și ligamentele rupte. Dar cert e că inima îi bătea, chiar dacă slab.

Toți doctorii au spus că n-o să supraviețuiască, că e imposibil să trăiască. Au ținut-o așa luni în șir, timp în care el a refuzat cu încăpățânare să le împlinească profețiile. Șase luni mai târziu, era recuperat complet.

A fost, a spus-o toată lumea, un miracol al medicinei moderne și al chirurgiei. O ființă umană fusese recompusă din trei găleți de sânge, carne și os. Chirurgi de pe tot continentul s-au repezit la Copenhaga să-l vadă. A fost discutat, examinat, fotografiat, pipăit și înțepat. În cele din urmă, doctorii i-au dat drumul înapoi în lume,

deși cu o oarecare reținere. Ne-am uitat cu toții la el cum pleacă. L-am văzut cum se oprește la colț și cum începe ezitant să treacă strada. Și am văzut cu toții cum un automobil, unul dintre primele din Copenhaga, dă peste el și îl omoară.

Am simțit cum fierb de furie neputincioasă. Mi-am dat seama că nu sunt făcut să fiu doctor și am părăsit imediat școala.

În acea vreme se pregătea un drum pe jos pentru cartografierea părții de nord-est a Groenlandei, care nu fusese încă explorată. Din Danemarca urma să fie trimisă o mare echipă de expediție, finanțată de stat și din fonduri private, sub conducerea lui Mylius-Erichsen.

Voiam să mă rup de spitale, de studiu, de ironiile și iritățile vieții din Copenhaga, așa că am hotărât să mă înscriu. La început, autoritățile mi-au refuzat serviciile, dar am continuat să-l bat la cap pe Mylius-Erichsen până când mi-a promis că mă ia.

2

Probleme de tot felul au întârziat plecarea și în perioada de așteptare am fost trimis în Groenlanda de Sud să ajut la provizii și la cumpărarea câinilor.

Am acostat în Sukkertoppen, cea mai mare așezare din Groenlanda de Sud, și orașul mi s-a părut dezamăgitor. N-am văzut decât obișnuitele case daneze vechi. Mai târziu am descoperit și locuințele băștinașilor, greu de observat, pentru că erau în niște gropi, niște colibe din turbă și mușchi îngropate cu totul în zăpadă. M-a surprins să-i văd pe localnici cum răsar din pământ ca niște furnici umane.